

19 april 2012 te [Kruisweg](#), Zuid-Holland

Presentatie van de 'Rode Lijst van Bedreigde Plaatsen in Nederland' en overhandiging 1e exemplaar, beide door Frank van den Hoven (hoofdredacteur www.plaatsengids.nl)

"De redactie van Plaatsengids.nl onderzoekt en publiceert over alle 6.000 plaatsen en vooral plaatsjes in ons land. Daarbij maken wij gebruik van schriftelijke bronnen en het internet, maar wij gaan ook zelf regelmatig op pad om alle plaatsen ter plekke te bekijken, te beschrijven en te fotograferen. Tijdens zowel onze desk research als field research ontdekten wij dat nogal wat vooral kleine dorpen en buurtschappen als 'topografische entiteit' met allerlei bedreigingen hebben te kampen. En dat je die bedreigingen weer in hoofdgroepen kunt indelen, namelijk fysieke bedreigingen en bedreigingen van de identiteit. Maar dat klinkt allemaal nogal abstract.

Om tastbaar te maken waar plaatsen in dit kader zoal mee te maken krijgen, zal ik u per categorie bedreiging een voorbeeld laten zien. Wij onderkennen maar liefst 6 verschillende categorieën bedreigingen:

1 Fysieke bedreiging: dorp wordt opgeslokt door de stad

Door uitbreidende steden zijn in de loop der jaren nogal wat dorpen opgeslokt. Hier vlakbij heeft bijvoorbeeld de gemeente Rotterdam sinds eind 19e eeuw de volgende gemeenten en dorpen geannexeerd: Charlois, Katendrecht, Delfshaven, Kralingen, Hoogvliet, Pernis, Overschie, Hillegersberg, Schiebroek en recentelijk nog Rozenburg. Iets soortgelijks geldt voor nog veel meer steden, zoals Amsterdam, Eindhoven en Maastricht. Veel dorpen verdwijnen op die manier geleidelijk in de stedelijke bebouwing, maar vaak vinden vooral de oudere oorspronkelijke inwoners toch nog wel dat ze in het 'dorp in de stad' wonen en niet in de stad zelf. Bij Princenhage in Breda staat zelfs letterlijk nog een bordje 'dorp in de stad', terwijl die gemeente en dat dorp al in 1942 bij de gemeente en stad Breda is gekomen!

2 Fysieke bedreiging: gehele of gedeeltelijke afbraak of anderszins aantasting landschap

Dorpen en buurtschappen worden soms geheel of gedeeltelijk afgebroken voor de aanleg van woonwijken, bedrijventerreinen, wegen, waterwegen of spoorlijnen. Neem bijvoorbeeld het dorp Zevenbergschen Hoek, waar 1/3 van het dorp is afgebroken voor de aanleg van de hogesnelheidslijn (HSL). Weliswaar is er voor in de plaats even verderop een nieuwe wijk gekomen, die dan ook 'HSL-wijk' is gedoopt, maar een deel van het oude dorp is toch 'geamputeerd'. Soms worden *complete dorpen* afgebroken, zoals in de jaren zestig het dorp Blankenburg bij het zojuist al genoemde Rozenburg, voor de aanleg van de industriegebieden van de Botlek. Verder zijn bijvoorbeeld in de jaren zestig drie dorpjes afgebroken voor de industrie van Delfzijl, en is in 1978 het mijnwerkersdorpje Kerensheide afgebroken voor de uitbreiding van de industrie van DSM in Geleen.

3 Bedreiging identiteit: plaatsnaam komt niet voor in adresbestanden en gemeentelijke administratie

Minder zichtbaar maar daarom niet per se minder erg, zijn bedreigingen van de *identiteit* van dorpen en buurtschappen en hun inwoners. Een van de schrijnende voorbeelden hiervan is dat bij de instelling van het huidige postcodesysteem in 1978, ca. 200 dorpen zijn 'vergeten', plaatsnamen die nu dus in de postadressen gewoon niet bestaan. Neem hier in de regio de gemeente Ridderkerk, die in 1978, al dan niet bewust, is vergeten om eigen plaatsnamen met bijbehorende postcodes aan te vragen voor haar dorpen Bolnes, Slikkerveer, Rijsoord en Oostendam. Waardoor die inwoners nu moeten schrijven dat ze 'in' Ridderkerk wonen. En waardoor leveranciers, bezoekers, klanten én hulpdiensten nogal eens verkeerd rijden, wánt in de plaats Ridderkerk gaan zoeken. Die dorpen liggen nu formeel voor postcodeboek en gemeentelijke basisadministratie BAG immers in de 'woonplaats' Ridderkerk, wat gewoon fout is want die dorpen liggen alleen maar in de *geméente* Ridderkerk, en dat is iets heel anders dan de *plááts* Ridderkerk. Dat is niet alleen een ontkenning van de eigen identiteit van de dorpen door nota bene hun eigen gemeente, maar ook gewoon uit praktisch oogpunt dus niet erg handig, zoals hiervoor verwoord.

4 Bedreiging identiteit: geen of foutieve plaatsnaamborden

Dat in 1978 de meeste van de ca. 4.000 buurtschappen geen eigen postcode en postale plaatsnaam hebben gekregen, is nog enigszins te begrijpen. Zo ligt de buurtschap Kruisweg voor de post gemakshalve 'in' Bleiswijk. Dat is nog tot daar aan toe. Maar geef de buurtschappen dan op zijn minst (correcte) plaatsnaamborden, zodat je ter plekke kunt zien in welke plaats je bent aanbeland. Dat lijkt niet teveel gevraagd, zou je denken. Maar bij de helft van de 4.000 buurtschappen staan echter in het geheel géén plaatsnaamborden, en bij een deel staan borden met een foute naam, vaak van de nabijgelegen hoofdplaats. Zo kreeg Kruisweg in 2006 plaatsnaamborden met de naam Bleiswijk. Het was echter wel geméente Bleiswijk, maar niet de plááts Bleiswijk, dat dorp ligt immers een heel eind verderop. Helaas wordt dat door burgers en autoriteiten vaak met elkaar verward. Gelukkig heeft Kruisweg in 2007 nieuwe borden met de juiste naamgeving gekregen. Maar bijvoorbeeld bij de Goudse buurtschap Stolwijkersluis staan nog steeds ten onrechte blauwe plaatsnaamborden Gouda, dat aan de andere kant van de Hollandse IJssel ligt.

5 Bedreiging identiteit: plaatsnaam komt niet (meer) voor in atlassen

Sommige plaatsjes hebben geen plaatsnaamborden meer, en verdwijnen om ons duistere redenen ook nog eens uit de atlassen en plattegronden. Zo is er bij Ouddorp op Goeree-Overflakkee, om het bij Zuid-Holland te houden waar wij nu zijn, een buurtschap Klarebeek, die tot ca. 2002 nog eigen plaatsnaamborden had. De borden zijn inmiddels verdwenen én het plaatsje staat ook niet meer in de atlassen. Waaróm is ons een raadsel. De huizen staan er namelijk nog gewoon. Dit verschijnsel doet zich bij vele honderden buurtschappen in ons land voor. Waardoor het gebruik van bepaalde plaatsnamen in het dagelijks spraakgebruik nodeloos uitsterft. Wat wij uit cultuurhistorisch oogpunt een gemis vinden, én vinden getuigen van laksheid door instanties als gemeenten en Topografische Dienst in het vermelden van de kleine kernen in ons land.

6 Bedreiging identiteit: Overige

Dan hebben we nog een categorie Overige. Soms kleine 'speldeprikjes' die, naar wij hopen onbewust, getuigen van het 'vergeten' van de kleine kernen in een gemeente. Iemand van buiten de kernen in kwestie, vaak zelf een inwoner van een grote kern, is al snel geneigd te zeggen "Waar maak je je druk om", net als de vergeten postcodes, plaatsnaamborden en atlasvermeldingen zoals hiervoor al vermeld. Maar je zult er maar wonen en op die manieren impliciet ontkend worden als inwoner van *jouw* plaats. Dat doet toch telkens weer een beetje au. En het is vaak gewoon niet nodig en een kleine moeite om je kleine kernen wél de aandacht te geven die ze verdienen. Gemeenten noemen bijvoorbeeld vaak alleen de grootste kernen van hun gemeente op hun site en in hun gemeentegids. Áls ze hun kernen überhaupt al benoemen. Dat geldt ook voor veel gemeentearchieven, heemkundekringen en VVV's. Een ander voorbeeld is dat de gemeente Leerdam waar ik zelf woon, niet spreekt van haar gemeentehuis maar van haar 'stadskantoor'. Terwijl dat stadskantoor er (sinds de gemeentelijke herindelingen van 1986(!)) óók voor de 3 dórpen in de gemeente is, dus het is al sinds 1986 geen 'kantoor van de stad' maar van de geméente. Waarom dan ook niet gewoon spreken van 'gemeentehuis' of desnoods gemeentekantoor (maar gemeentehuis, 'huis der gemeente' drukt volgens ons toch beter uit wat zo'n gebouw zou moeten willen zijn). En de gemeente Roosendaal spreekt van 'stadsgids' waar zij gemeentegids bedoelt. Want haar stadsgids is er immers ook voor de 5 dórpen in haar gemeente. Betrek die er dan ook bij door gewoon de goede woorden te gebruiken. Zo ingewikkeld hoeft het allemaal niet te zijn. En blijkens de voorbeelden in deze alinea hoeft het ook niet altijd geld te kosten. Aandacht, zorgvuldigheid en respect kosten niets. Alleen een beetje moeite en inlevingsvermogen. Dat is alles.

Dit zijn slechts enkele voorbeelden uit vele. De Rode Lijst omvat momenteel ca. 300 dorpen en buurtschappen in ca. 140 gemeenten (dat is dus 1 op 3 gemeenten waar 'iets aan de hand is' met de kleine kernen). En dat is nog maar het topje van de ijsberg. Dit zijn zagezegd alleen nog maar de meest

schrijnende gevallen, waarmee wij instanties zoals gemeenten beogen wakker te schudden met betrekking tot de niet altijd even accurate omgang met hun kleine kernen.

Tot slot:

Met de Rode Lijst vragen wij aandacht voor het respect dat in onze optiek ook de kleine kernen in ons land verdienen. Door ze correct te noemen en te benoemen in postcodeboeken, in atlassen, op plattegronden en op plaatsnaamborden. Dat is vaak niet zo zeer een kwestie van geld, maar 'gewoon' een kwestie van de moeite nemen om ook de kleine kernen correct te vermelden op de plekken waar dat relevant is. Complexer zijn de fysieke bedreigingen door woningbouw, bedrijventerreinen en verkeers-infrastructuur. Die ontwikkelingen kunnen en willen wij uiteraard niet - per definitie - tegenhouden. Er moet nu eenmaal ruimte zijn voor wonen, werken en vervoer. De uitdagingen liggen er daar met name in om die ontwikkelingen landschappelijk zo goed mogelijk in te passen - in plaats van rücksichtlos de stoomwals erover zoals nog steeds te vaak gebeurt - uit respect voor het bestaande cultuurlandschap, én zeker niet in de laatste plaats ook voor de daarin gelegen kernen met hun inwoners.

Wat dat betreft hebben wij begrepen dat er nog wel wat uitdagingen liggen betreffende de buurtschap Kruisweg, waar wij nu zijn. En dat leidt ons dan gelijk naar het volgende punt op het programma:

het uitreiken van het eerste exemplaar van de Rode Lijst aan wethouder dhr. Henk de Paepe van de gemeente Lansingerland.

Bij het inventariseren van de buurtschappen in ons land stuiten wij op enig moment op de buurtschap Kruisweg. Gaandeweg ons onderzoek in literatuur, op het internet en ter plekke, inventariseerden wij dat de kleine buurtschap Kruisweg, met ca. 60 woningen en ca. 150 inwoners, de afgelopen en komende tijd te maken heeft en krijgt met maar liefst 13 infrastructurele ontwikkelingen. Wij laten ze even kort de revue passeren:

1. N van Kruisweg is de Zoetermeerse Vinexwijk [Oosterheem](#) in ontwikkeling, die uiteindelijk ca. 8.000 woningen gaat omvatten, en welke wijk deels via de N209 langs Kruisweg zal worden ontsloten;
2. Ook [grote woningbouwplannen in buurdorp Moerkapelle](#) in de komende jaren zullen zorgen voor extra verkeer door Kruisweg en vermindering van de openheid van het landschap en het uitzicht vanuit Kruisweg;
3. in het W grenst Kruisweg aan de provincialeweg [N209](#), die gereconstrueerd wordt met ingrijpende gevolgen voor het landschap van Kruisweg;
4. direct daar achter ligt het recent in ontwikkeling gekomen [bedrijvenpark Prisma](#) in de 'achtertuin' van de buurtschap;
5. eveneens door de W 'achtertuin' van Kruisweg loopt de recent aangelegde [HSL-Zuid](#);
6. in het Z grenst de buurtschap aan de [A12](#), die de komende tijd verbreed wordt. De afgelopen jaren zijn drie boerderijen gesloopt om ruimte te maken voor een gereconstrueerde afslag van de A12;
7. O van Kruisweg komt natuur- en recreatiegebied [Rottezoom](#);
8. NO van Kruisweg wordt het [Bentwoud](#) ontwikkeld;
9. enkele jaren geleden is de buurtschap al in tweeën gesplitst door de aanleg van de [Dwarslaan](#) ter hoogte van de kruising van de Voorlaan (N219) en de Nieuwe Hoefweg (N209);
10. Kruisweg wordt sinds kort doorkruist door bovengrondse [hoogspanningsleidingen](#);
11. ZW van Kruisweg is [verkeersknooppunt en bedrijventerrein BleiZo](#) in ontwikkeling.
12. en nu gaat er ook nog een [parallelweg bij komen langs de A12](#), waardoor de buurtschap in drieën wordt gedeeld. Ca. 16 gezinnen en bedrijven aan de zuidkant zouden daarmee van de rest van de buurtschap worden afgesloten. Ze krijgen namelijk geen aansluiting op deze weg. Alleen via een nabijgelegen fietstunnel onder de snelweg kan men het andere deel van de buurtschap dan nog bereiken. Men moet dan kilometers omrijden om familie en vrienden aan de andere kant van de buurtschap te bereiken, en schoolkinderen moeten ver omrijden om met elkaar naar school te fietsen.

Voor de gemeente Lansingerland is de parallelweg niet nodig (en volgens haar voor buurgemeente [Zuidplas](#) ook niet), maar als de weg er toch moet komen, pleit zij voor verbreding van de bestaande fietstunnel, zodat er ook auto's doorheen kunnen. De provincie stelt dat er nog verschillende varianten mogelijk zijn, en dat de intentie is om er samen met de gemeente Lansingerland uit te komen.

13. In de Gebiedsvisie Kruisweg wordt voorzien in maximaal 54 nieuwe woningen in Kruisweg voor de komende jaren. De Belangenvereniging Kruisweg vindt dit te zeer een aantasting van het nu nog overwegend open en landelijke karakter van de buurtschap. Een nagenoeg verdubbeling van het aantal woningen in de buurtschap getuigt in de visie van de BVK niet van het 'conserverende karakter' wat de Gebiedsvisie Kruisweg pretendeert te beogen.

Met deze 13 ontwikkelingen is Kruisweg wat ons betreft wel het ultieme symbool voor al die kleine dorpen en buurtschappen in ons land die door de verstedelijking in de verdrinking komen, en waar tegelijkertijd de inwoners en hun belangenverenigingen landschappelijk én maatschappelijk er toch het beste van proberen te maken.

Wethouder Henk de Paepe van de gemeente Lansingerland, en daarmee ook van de buurtschap Kruisweg, mag ik u daarom, vanwege de genoemde reeks bijzondere situaties waarin de buurtschap Kruisweg verkeert, bij dezen het eerste exemplaar overhandigen van de 'Rode Lijst van Bedreigde Plaatsen in Nederland'."